

YANGI MEZONLARGA ASOSLANGAN BAXOLASH TIZIMINING AFZALLIKLARI

Nuridinov Nozim Nasirovich

*Namangan viloyati Chust tumani
7-sonli maktabning o`quv-tarbiyaviy
Ishlari bo`yicha direktor o`rinbosari*

Annotatsiya: *Ushbu maqola orqali muallif yangi mezonga asoslangan baxolash tizimining tutgan o`rni, uning ahamiyati va o`quvchilarni munosib baxolashda qo`llanishi xaqidagi malumotlarni yoritib o`tgan. Maqola orqali siz yangi malimotlarga xam ega bo`lasiz.*

Kalit so`zlar: *Summativ, formativ, PISA, 4 K usuli....*

KIRISH

Jamiyatda bo`layotgan tarixiy o`zgarishlar yangilangan ta`lim dasturini chetlab o`tishi mumkin emas. Kelajak avlodga qanday ta`lim tizimlarini taqdim etish, bolalar muvaffaqiyatga erishishi uchun nimani o`rganishi, ta`lim berishning samarali usullari va ularni baholash qanday bo`lishi kerak, degan savollar bugun kun tartibida. Yangi mezonlarga asoslangan baholash tizimi shu savollarning barchasiga javob topishga imkon beradi.

Mazkur baholash tizimi o`quvchilarning tanqidiy, ijodiy fikrlash, muloqot qilish hamda hamkorlikda ishlash ko`nikmalarini tekshiradi. Albatta, o`quvchilarning bu ko`nikmalari baholangandan keyin pedagoglarning ham darslarga, bilim berishga yondashuvi o`zgaradi. Ta`lim jarayoni o`quvchilarning yuqorida sanab o`tilgan ko`nikmalarini rivojlantirishga qaratiladi. O`z-o`zidan darslarda turli faol va interfaol usullardan foydalanish ehtiyoji tug`iladi. O`quvchilar hamkorlikda faoliyat yuritib, loyi-halar ustida ishlaydi. Bu orqali ularda samarali muloqot, bajarilayotgan loyihalarga ijodiy yondashuv ko`nikmalari shakllanib boradi. Ayni damda bu baholash tizimida faoliyat yuritayotgan maktablardagi o`quvchilarning loyiha va amaliy ishlarini ko`rib, ularning bilimida o`sis, ijodiy va tanqidiy fikrlash, hamkorlikda ishlash va muloqot qilish ko`nikmalari shakllanayotganiga guvoh bo`lish mumkin. Mezonlarga asoslangan baholash tizimi qo`llanishining yana bir afzalligi — o`quvchilarni xalqaro PISA tadqiqotlariga tayyorlash. PISA testlari maktab o`quvchilarining haqiqiy hayotda kerak bo`ladigan hodisalarni tahlil qilish, ulardan xulosa chiqarish va muloqotga kirishish ko`nikmalarini qay darajada egallayotganini, ta`lim tizimining bu o`zgarishlarga qanchalik moslashayotganini aniqlash maqsadida o`tkaziladi.

Yangi baholash tizimi kirib kelishi pedagog va o`quvchilar faoliyatini tubdan o`zgartirib yubordi. Pedagog bilim beruvchi emas, balki bilimni mustaqil egallashga yo`naltiruvchi shaxsga aylandi. Ular sifatli natijalarga olib keladigan mezonlar asosida o`quvchilarni baholash, o`qitish sifatini oshirish, ularning individual xususiyatlarini hisobga

olgan holda har bir o‘quvchi uchun mashg‘ulot hajmini rejalashtirish, turli baholash usullaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ldi. BSB (bob bo‘yicha summativ baholash) va CHSB (chorak bo‘yicha summativ baholash) natijalarini tahlil qilib, o‘quvchilar yoki o‘zlari tomondan yo‘l qo‘yilgan xato va kamchiliklarni tuzatish, bo‘shliqlarni to‘ldirishi mumkin. O‘quvchilar ta‘lim obyektidan (passiv eshituvchi roli) ta‘lim subyektiga (ta‘lim jarayonining asosiy faoliyat ishtirokchisi) aylandi. Ular kognitiv qobiliyat va fikrlash darajasini oshiradigan turli o‘qitish usullaridan foydalanish, o‘z-o‘zini baholash, mulohazali fikrlash, fikrlarini erkin ifoda etish, bilimlarini namoyish qilishiga imkon yaratildi.

Ota-onalarda esa bolaning bilim darajasi bo‘yicha dalillari bilan tanishish, farzandlarining ta‘lim muvaffaqiyatlarini nazorat qilish imkoniyati paydo bo‘ldi. Bu baholash tizimida o‘quvchining boshqa o‘quvchi bilan bahosini taqqoslashga hojat qolmadi. Chunki u mustaqil ravishda mezonlar asosida o‘z ishini baholash imkoniyatiga ega bo‘ldi. O‘zining kuchli va zaif tomonlarini taqqoslab, xulosa chiqarib, xato va kamchiliklari ustida ishlashni boshladi. Yuqori natijalarga erishgan maktablar qo‘shimcha ravishda rag‘batlantirib kelinmoqda. O‘quv yili oxirida 20 foiz eng yaxshi natija ko‘rsatgan maktablar tanlab olingan va ularda ishchi guruhlar tomonidan chuqur tahlil ishlari olib borildi. Mazkur maktablarning muvaffaqiyatli tajribasi o‘rganilib, uni boshqa maktablarga tatbiq etish bo‘yicha choralar ko‘rildi.

— 2023-2024 o‘quv yilida yangi baholash tizimi joriy etilgan 500 ta maktab 2 bosqichli saralash jarayonidan o‘tgan bo‘lib, bunda o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajalari oldindan belgilab olingan mezonlar asosida baholab chiqilgan, — deydi Pedagogik mahorat va xalqaro baholash ilmiy-amaliy markazi direktori Dilrabo Davidova. — O‘rganish va tahlillarda yangi baholash tizimini joriy etish jarayonining boshlang‘ich bosqichida maktablarda o‘quvchilarning baholari tushib ketishi kuzatilgan. Buning sababi, o‘quvchilar endilikda aniq belgilangan mezonlar asosida baholanar ekan, unda bor bilim va ko‘nikmaga baho qo‘yilgan, ya‘ni subyektiv yondashuv yoki nisbiy baholash bo‘lmagan. Bundan tashqari, o‘quvchilarni baholashda nafaqat ularni bilish yoki xotirasini sinashga doir, balki bilimlarini hayotda muammoli, aniq vaziyatlarda qo‘llay bilishi, mulohaza yurita olishini sinashga oid savollar berilishiga e‘tibor qaratilgan. Baholash tizimini joriy etishning keyingi bosqichlarida o‘qituvchilarning ta‘lim berishga, o‘quvchilarning esa ta‘lim olish va mustaqil izlanishga yondashuvlari o‘zgarganini ko‘rish mumkin bo‘ldi. Bu tizimda shaffof, oqilona va –odilona faoliyat yuritayotgan maktab jamoasigina yaxshi natijalarga erishib, ustama olish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bunga erishish uchun maktab ma‘muriyati BSB va CHSB -jarayonlarini to‘g‘ri va aniq tashkillashtirishi, o‘quvchi va ota-onalar bilan muloqot qilib, tushuntirish ishlari olib borishi, nazorat ishi oldidan o‘quvchilar bilan namunaviy variantlar ko‘rib chiqilishi, pedagoglar vazifalarni belgilangan mezonlar asosida tekshirishi lozim bo‘ladi. Bundan tashqari, yangi baholash tizimiga o‘tgan maktab o‘qituvchilari uchun maxsus o‘quv treninglari tashkil etildi. Bu orqali ularning malakasi oshirildi va zamonaviy ta‘lim metodlari bo‘yicha ko‘nikmalari mustahkamlandi. Ushbu qadamlar umumiy ta‘lim sifatini yanada yaxshilashga xizmat qilmoqda.

2021-yilda mezonlarga asoslangan baholash tizimi Muhammad al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan maktabda, so‘ng boshqa ixtisoslashtirilgan maktablarda joriy etildi.

To‘plangan tajribadan kelib chiqib, Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan 500 ta umumta’lim maktabida baholashning mezoniga asoslangan tizimini joriy etish to‘g‘risida qaror qabul qilindi. O‘quv treninglarida maktab jamoasiga mezonlarga asoslangan baholashning mazmun-mohiyati, BSB va CHSB vazifalarining mazmuni, o‘quvchilar tomonidan to‘planadigan ball ko‘rsatkichlari haqida batafsil ma’lumotlar berildi.

— Maktablarga biriktirilgan trenerlar tomonidan doimiy ravishda zamonaviy dars metodlari haqida seminar-treninglar o‘tkazilmoqda, — deydi Dilrabo Davidova. — Bu yerda asosan o‘quvchilarning reproduktiv, produktiv darajalari, mulohaza yuritish hamda 4K usuli orqali o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash, muloqot va hamkorlik qilish ko‘nikmalarini rivojlantiruvchi zamonaviy metodlar bilan tanishtirish va amaliyotga tatbiq etish masalalari ko‘rib chiqiladi. Bundan tashqari, o‘quvchilar bilan amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish, laboratoriya ishlarini bajarish va loyihalar yaratish bo‘yicha amaliy topshiriqlar beriladi. Topshiriqlar o‘quvchilarning yashirin iqtidorini ochishga, ularni izlanishga, mus-taqil fikr yuritib, qaror qabul qilishga o‘rgatadi. Nazariy bilimlarini sinf oldida gapirib berishga uyalgan bolalarga amaliy ish va loyihalar orqali bor bilimni namoyish etishga imkon yaratadi. Bunday o‘zgarishlar ta’lim sifatini yanada yaxshilashga xizmat qilishi bilan ahamiyatli.

Ilm-fan va texnika jadal rivojlanib borayotgan, raqamli manbalar oqimi kuchaygan davrda inson qobiliyati, iste’dodi, o‘zaro munosabatlarni rivojlantirish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv orqali o‘qitish ta’lim muassasalarining asosiy vazifasi hisoblanadi. Shu bois, vaqt va makon kengligida kelajak avlod o‘z maqsadlariga erishishi, keng imkoniyatlardan foydalangan holda erkin va yorqin yashashi uchun ta’lim islohotlari olib borilmoqda. Chunki har bir o‘quvchining idrokiga qarab, ijodkorlik va har tomonlama izlanuvchanlikni ta’minlaydigan yangilangan ta’lim mazmunini tayyorlash zarurati tug‘ilgan edi. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va “yashil iqtiso-diyot” yili”da amalga oshirishga oid davlat das-turida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida bilimni baholashning yangi tartibi joriy etilgan maktablar sonini oshirish vazifasi keltirilgan. Jumladan, 2024-2025 o‘quv yili yakunida 1500 ta umumta’lim maktabida joriy etilgan bilimni baholashning yangi tartibi samaradorligini tahlil qilish, tahlillar natijasida mazkur tartibni yanada takomillashtirish hamda 2025-2026 o‘quv yilidan boshlab yangi baholash tizimi joriy etiladigan maktablar sonini 3000 taga yetkazish ko‘zda tutilgan. Olib borilayotgan ishlar ana shu xayrli maqsadning debochasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva, N. A. (2022). ILMIY TADQIQOT OLIB BORISH KOMPETENTLIGI–BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISH OMILI SIFATIDA. Academic research in educational sciences, 3(1), 601-612.
2. Baydjanov, B. K. (2021). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. Theoretical & Applied Science, (7), 171-178.

3. Maksudov, U. K. (2020). CHARACTERISTIC OF THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVITY SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH FOLKLORE. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(7), 407-412.

4. O'rinova, N. M., & Yo'Ldosheva, D. A. Q. (2021). Oliy o'quv yurti talabalarida kreativ kompetentlikni rivojlantirishda faol ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning mazmuni va samarali yo'llari. Science and Education, 2(12), 755-766.